

- **Starożytność**
 - **Średniowiecze**
 - **Czasy nowożytne**
 - **Arystotelizm w Polsce**
-

ARYSTOTELIZM — metody, zasady, teorie i problemy kształtujące w sposób istotny systemowo-metafizyczny i naukowy profil doktryn Arystotelesa; w znaczeniu szerszym — dzieje doktryn Arystotelesa w starożytności, średniowieczu i czasach nowożytnych.

Starożytność. A. rozwijał się początkowo w Liceum; bezpośredni uczniowie Arystotelesa, tzw. starsi perypatetycy, kontynuowali zainicjowane przez niego badania naukowe. Teofrast uprawiał botanikę oraz historię filozofii w jego doksograficznej wersji. Eutydem — najwierniejszy doktrynie Arystotelesa — zajął się historią matematyki i astronomii; komentował także *Fizykę* swego mistrza. Arystoksenos zasłynął jako jeden z najwybitniejszych teoretyków starożytnych muzyki oraz jako biograf. Dicearch wślawił Liceum pracami z geografii i kartografii. Arystotelesowską doktrynę o duszy interpretowali oni przez pryzmat jego nauki o pneumie (πνεῦμα), enteléchei (ἐντελέχεια) i o eterze (αἰθήρ [aithér]). W rezultacie skłaniali się do traktowania duszy, a zatem i innych form substancjalnych, jako cielesnych. Te naturalistyczne i materialistyczne tendencje ujawniły się także w poglądach Straton z Lampsaku i Kritolaosa z Faselis, należących do tzw. średniego perypatetu. Straton sądził, że wg Arystotelesa poznanie umysłowe nie różni się w sposób istotny od poznania zmysłowego; nie ma więc podstaw, aby duszę ludzką pojmować jako duchową formę substancjalną ani też Pierwszego Poruszyciela jako byt całkowicie niematerialny. Kritolaos głosił, nie bez wpływu doktryn stoickich, że dusza ludzka jest tej samej natury co i panko-smiczna entelécheia, czyli substancja łącząca w sobie cechy arystotelesowskiego eteru i pneumy, platońskiej materii gwiazdnej i duszy świata oraz stoickiego „twórczego ognia” i wszystko przepajającej pneumy. Poglądy filozoficzne wymienionych perypatetyków świadczą, że nawet w samym Liceum filozofowano raczej dialogi Arystotelesa niż jego pisma szkolne. Te ostatnie zaczynają oddziaływać od czasów Andronikosa z Rodos. Najpierw on sam, potem jego uczniowie i następcy komentowali traktaty logiczne Arystotelesa, wyjątkowo także *Metafizykę* (Eudoros) i *Etykę* (Aspasios). Całe *Corpus aristotelicum* opatrzył komentarzami Aleksander z Afrodyzji (II–III w.). Twierdził on, że umysł możliwościowy, będący formą ciała, jest śmiertelny; nieśmiertelny jest tylko umysł czynny, ale nie należy on do natury ludzkiej. Powyższą interpretację zwykło się nazywać aleksandrynizmem. Historycy widzą w niej bądź apogeum stratonizmu, bądź też próbę uzgodnienia perypatetyckiej teorii umysłu czynnego z platońską koncepcją iluminacji (iluminizm) i partycypacji. Zwolennicy drugiej hipotezy protestują przeciwko traktowaniu Aleksandra jako „naturalisty” i „materialisty”. Począwszy od III w., obok komentarzy pisanych przez perypatetyków, coraz częściej pojawiają się komentarze neoplatoników (Porfiriusz).

Dziełami Arystotelesa, zwł. jego traktatami logicznymi, równie żywo interesowali się platonizujący teologowie chrześcijańscy, którzy szybko zrozumieli, że bez studium logiki nie da się należycie zdefiniować podstawowych prawd wiary

ani też rozstrzygnąć częstych wówczas sporów dogmatycznych. Z tych względów studia nad Arystotelesem prowadzili zarówno nestorianie, jak i monofizyci. Szczególnie intensywnie uprawiano je w IV w. w Aleksandrii (aleksandryjska szkoła egzegetyczna). Tamtejszy neoplatonik Jan Filoponos zainicjował arystotelesowską orientację w teologii bizantyjskiej, torując w ten sposób drogę Janowi z Damaszku.

Średniowiecze. W tym okresie a. odznacza się podejmowaniem prób włączenia doktryn Arystotelesa, a także a. starożytnego w krąg filozoficznej i teologicznej myśli muzułmańskiej, żydowskiej oraz chrześcijańskiej. Pierwszym Arabem, który zainteresował się filozofią Arystotelesa, był al-Kindi (IX w.); w metafizyce odszedł jednak od właściwej linii perypatetu, uprawiając po neoplatoniku tzw. teologię negatywną. Neoplatonizmem zabarwiony był również a. al-Farabiego (X w.). W tym samym duchu interpretowali metafizykę i psychologię Arystotelesa dwaj najwybitniejsi arystotelicy arab.: Awicenna i Awerroes. Wpływ neoplatonizmu na perypatetyków muzułmańskich tłumaczy się poznawaniem przez Arabów pism Arystotelesa łącznie z komentarzami pisanymi przez neoplatoników; niektóre z tych pism, np. *Teologia Arystotelesa*, były wyciągami z pism Plotyna, Proklosa lub platonizujących pseudoepigrafów; nadto religijno-teologicznym wyobrażeniom Arabów najbardziej odpowiadała koncepcja Boga jednocząca w sobie pojęcie bytu absolutnie pojedynczego z pojęciem pierwszego, transcendentalnego, nieruchomego Poruszyciela. Reakcja przeciwko penetracji filozofii gr., wywołana przez al-Ghazalego i popierana przez aszarytów (al-Aszari), doprowadziła perypatetyzm arab. na przełomie XII i XIII w. do całkowitego niemal upadku. W tym też czasie zaczął krzewić się, najpierw w Hiszpanii, a potem w południowej Francji, a. żydowski, którego głównym przedstawicielem był Mojżesz Majmonides; podobnie jak a. arabski, kształtował się on pod wpływem neoplatonizmu, o czym świadczą poglądy Awicebrona.

W krąg kultury łac. wprowadził naukę Arystotelesa neoplatonik Agorius Praetextatus, tłum. komentarzy Temistiusza do obu *Analitik*. Właściwym jednak propagatorem logiki Arystotelesa stał się Boecjusz. Sporządzone przez niego przekłady i komentarze stanowiły aż do poł. XII w. podstawowe źródło wiedzy logicznej, a także filozoficznej. Te skromne początki a. łacińskiego rozwinęły się w drugiej poł. XII oraz XIII w. w proces żywiołowego niemal przyswajania dzieł i doktryn Arystotelesa, głównie z rękopiśmiennego przekazu gr. bądź arab. Przekłady z greki ukazywały się zwł. w pld. Włoszech; najwcześniejsze sporządzili: Jakub z Wenecji, który ok. 1130 wydał obie *Analitiki*, oraz Henryk Arystyp (zm. 1168), tłum. niektórych traktatów przyrodniczych. Przekłady z arab. powstawały w Hiszpanii, głównie w Toledo; tylko niektóre z nich pochodziły z Sycylii (Palermo); do najwybitniejszych tłumaczy zalicza się: Dominika Gundisalvi, Gerarda z Cremony, Alfreda z Sareshel i Michała Szkota. Przekłady z arab. były późniejsze i mniej wierne od grecko-łacińskich. Ukazywały się łącznie z komentarzami Awerroesa i pismami Awicenny, co wpływało na ich odbiór przez łacinników oraz powodowało nieufność teologów chrześcijańskich. Podejrzenia wydawały się tym bardziej uzasadnione, że pierwszą, metafizyczno-teologiczną interpretację doktryn przyrodniczo-filozoficznych Arystotelesa, przedstawioną przez Dawida z Dinant, potępiono w 1210 na synodzie paryskim. W konsekwencji zakazano również czytania pism przyrodniczych i *Me-*

tafizyki Arystotelesa. Zakaz wznawiano kilkakrotnie (1231, 1245, 1263), ale już przed 1240 przestano się z nim liczyć. W tym też czasie rozpoczęła się najpoważniejsza z prób ożywienia a. Podjął ją Albert Wielki, a zrealizował jego uczeń Tomasz z Akwinu (tomizm), który korzystał z doskonałego łac. tłum. *Corpus aristotelicum* Wilhelma z Moerbeke. Stworzoną przez nich odmianę a. zwykło się nazywać a. ortodoksalnym, w odróżnieniu od a. heterodoksalnego, czyli od tzw. awerroizmu łacińskiego, którego głównym reprezentantem był Siger z Brabantu. Głoszone przez niego tezy, niezgodne z wiarą chrześcijańską, wywołały wśród władz kościelnych nową falę nieufności wobec a. W rezultacie w 1270 bp paryski Stefan Tempier potępił trzynaście twierdzeń filozoficznych, ale już w 1277 dodano do nich szereg nowych tez, wśród których znalazły się również tomistyczne. Tomizm został jednak rychło zrehabilitowany, po czym uznano go za najdoskonalszy wyraz a. chrześcijańskiego. Awerroizm rozwijał się w XIV w. w Padwie i przetrwał tam aż do XVII w. W znacznie mniejszym stopniu krzewił się w Paryżu (Boecjusz z Dacji, Jan z Jandun) oraz Oksfordzie (Fitzralph, J. Bacon).

Czasy nowożytne. W XV w. zainteresowania zwróciły się ku Platonowi. Niemniej pojawiały się wyd. łac. *Corpus aristotelicum* oraz tekstu gr. Filologicznym zabiegom „oczyszczającym” towarzyszyły próby uwolnienia doktryn Arystotelesa od wikłających je interpretacji scholastycznych i awerroistycznych. Nad przywróceniem a. jej antycznej, oryginalnej lub (jak to określił É. Gilson) „archeologicznej” postaci, pracowali w XV i XVI w.: Aretinus (Bruni), Teodor Gaza, Bessarion, J. Argyropulos, Jerzy z Trapezuntu. Niektórzy z renesansowych arystotelików (P. Pomponazzi) sądzili, że pierwotną wersję a. odtworzył Aleksander z Afrodyzji, inni (A. Achillini, A. Nifo, M. A. Zimara) przekonani byli, że nie ma i nie może być autentycznego a. poza awerroizmem. Ph. Melanchton uprawiał i propagował filozofię w duchu Arystotelesa, którego metafizykę wprowadzono do programu studiów uniwersytetów protestanckich; arystotelikami protestanckimi byli: D. Cramer, C. A. Martini, G. Gutke, V. Fromm, A. Calov i G. Timpler. W XVIII–XIX w. T. Hobbes, G. Berkeley, R. Descartes, G. W. Leibniz i G. W. F. Hegel byli pod wpływem pism Arystotelesa. A. z punktu widzenia merytorycznego i historycznego szczególnie intensywnie zaczęto się interesować w XIX–XX w.; do tradycji arystotelesowsko-scholastycznej nawiązywali F. Brentano, B. Bolzano i E. Husserl; przedmiotem swych wszechstronnych studiów uczynili go m.in. J. Barthélemy Saint-Hilaire, A. Trendelenburg, H. Bonitz, K. Prantl, O. Spengler, co umożliwiło przygotowanie kryt. wyd. dzieł, które zrealizowała Pruska Akademia Nauk (*Opera. Graece-Latine cum scholiis*, I–V, B 1831–1870). Obok tekstów gr. i łac. pojawiły się przekłady na języki nowożytne (*Aristoteles Vernaculus*). Wszystkie niemal pisma Arystotelesa przetłumaczono w Rosji. Pod koniec XIX w. A. Jourdain zainicjował badania nad recepcją Arystotelesa w średniowieczu; na tym polu wyróżnili się C. Baeumeker, M. Grabmann, F. Van Steenberghen, A. Mansion.

Literaturę dotyczącą łac. przekładów pism Arystotelesa oraz jego gr. i arab. komentatorów podaje seria wydawnicza *Aristoteles latinus* (I R 1939, II C 1955, III Bg 1961); ważną rolę w ukształtowaniu się poglądów na przebieg recepcji pism i doktryn Arystotelesa odegrała rozprawa A. Birkenmajera: *Le rôle joué par*

les médecins et les naturalistes dans la réception d'Aristote au XII et au XIII siècles (Wwa 1930).

Marian Kurdziałek

Bibliografia: P. Petersen, *Geschichte der aristotelischen Philosophie im protestantischen Deutschland*, L 1921; H. Windischer, *Franz Brentano und die Scholastik*, In 1936; F. Dirlmeier, *Peripatos und Orient*, Antike 14 (1938), 120–153; E. Troilo, *Averroismo e a. padovano*, Pd 1939; K. O. Brink, RKASupl VII 899–947; C. Giacon, *La seconda scolastica I. I grandi commentatori di san Tommaso*, Mi 1944; F. Wehrli, *Die Schule des Aristoteles*, Bas 1944–1959, 1967–1969²; W. Wąsik, *Arystoteles w Polsce*, Collectanea Theologica 23 (1952) z. 3–4, 275–317; A. Mansion, *Het a. in het historisch perspectief*, Lv 1954; F. Van Steenberghe, *Aristotle in the West*, Lv 1955; A. Mansion, *Les progrès de l'„Aristoteles latinus“*, RPL 54 (1956), 90–111; M. Plezia, *Od Arystoteles do „Złotej legendy“*, Wwa 1958; W. Wąsik, *Historia filozofii polskiej*, I, Wwa 1958, II, 1966; *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, I–II, Kr 1964; F. Brunner, *Platonisme et a.*, Lv 1965; S. Kurdziałek, *A., najtrudniejsza z dróg św. Tomasza*, w: *Pastori et Magistro*, Lb 1966, 361–372; P. Merlan, *Greek Philosophy from Plato to Plotinus*, w: *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, C 1967, 107–123; H. Gotje, *Studien zur Überlieferung der aristotelischen Psychologie im Islam*, Hei 1971; Totok II 316–325 (bibliogr.); M. Schneid, *Aristoteles in der Scholastik. Ein Beitrag zur Geschichte der Philosophie im Mittelalter*, Aalen 1975; D. O'Brien, *Four Essays on Democraticus, Plato and Aristoteles. A Study in the Development of Ideas*, Les Belles Lettres 1981; E. Booth, *Aristotelian Aporetic Ontology in Islamic and Christian Thinkers*, C 1983; N. J. Green-Pedersen, *The Tradition of the Topics in the Middle Ages*, Mü-W 1984; Swieżawski DF I–IV; F. E. Cranz, Ch. B. Schmitt, *A Bibliography of A. Editions*, Bad 1984²; H. Seidel, *Aristoteles und der Ausgang der Antiken Philosophie*, B 1984; Ch. B. Schmitt, *The Aristotelian Tradition and Renaissance Universities*, Lo 1984; F. H. Sandbach, *Aristotle and the Stoics*, C 1985; M. Markowski, *Repertorium commentariorum medii aevii in Aristotelem Latinorum quae in bibliothecis Wienae asservantur*, Wr 1985; A. Zimmerman, *Aristotelisches Erbe im arabisch-lateinischen Mittelalter*, B 1986; H. Kurfess, I. Düring, *Aristotle and His Influence*, NY 1987; Ch. Flüeler, *Rezeption und Interpretation der Aristotelischen Politica im späten Mittelalter*, A 1992; U. R. Jeck, *Aristoteles contra Augustinum. Zur Frage nach dem Verhältnis von Zeit und Seele bei den antiken Aristoteleskommentatoren, im arabischen A. und im 13. Jahrhundert*, A 1993; M. Kurdziałek, *Średniowiecze między platonizmem a a.*, Lb 1996; Reale III (passim).

Marian Kurdziałek, Zbigniew Pańpuch

Arystotelizm w Polsce. Myśl Arystotelesowa miała wpływ na kształtowanie się dziejów kultury umysłowej Polski, jakkolwiek zakres i charakter jej oddziaływania był różny w poszczególnych okresach. Przez kilka wieków a. stanowił podstawę studiów filozoficznych, polegających głównie na komentowaniu dzieł Arystotelesowych (często z punktu widzenia poglądów innych myślicieli); poza tym wielu teologów, filozofów i innych uczonych czerpało z nich przy redagowaniu własnych dzieł bądź prowadziło na nim badania krytyczno-historyczne.

Początki a. w Polsce sięgają poł. XIV w. (śląski filozof Jan z Grodkowa korzystał z Arystotelesowa w swoim traktacie logicznym), ale właściwy jego rozwój datuje się dopiero od przełomu XIV i XV w. i jest związany z działalnością Akademii Krakowskiej. Mistrzowie krakowscy XV w. zgromadzili pokaźną liczbę pism Arystotelesowych i komentarzy autorów XII–XV w., na podstawie których redagowali wiele własnych. Podejście komentatorów krakowskich do Arystotelesowa było — jak w całym średniowieczu — ahistoryczne, a prace ich miały charakter programowo synkretyczny i kompilatorski. Najbardziej dynamiczny i twórczy był okres poł. XV w., w którym zaznaczył się przemożny wpływ J. Buridana, Tomasza z Akwinu; z innych oddziałali m.in. Albert z Saksonii, Marsyliusz z Inghen, Henryk z Ojty, Albert Wielki, Walter Burleigh. Główna uwaga mistrzów krakowskich zwrócona była na problematykę praktyczną (czołowe miejsce zajmują komentarze do *Etyki*), logiczną, przyrodniczą (komentarze do *Fizyki*,

Meteorologica, Parva naturalia, De generatione et corruptione) i psychologiczną (komentarze do *De anima*), natomiast drugoplanową była dla nich problematyka metafizyczna (komentarze do *Metafizyki*). Do najpłodniejszych komentatorów należeli Paweł z Worczyna (autor m.in. najobszerniejszego w Polsce komentarza do *Etyki*) i Benedykt Hesse; ponadto można wymienić m.in. Jana Isnera, Andrzeja Wężyka, Piotra ze Sieny. W drugiej poł. XV i na początku XVI w. tempo prac kompilatorskich wyraźnie osłabło, komentarze miały już charakter nie pogłębionych i obszernych studiów, ale szkolnych kompendiów. Nastąpił zanik zainteresowania problematyką praktyczną przede wszystkim na rzecz logicznej oraz przyrodniczej, psychologicznej i metafizycznej. Największy wpływ wywierali wtedy Albert Wielki, Duns Szkot, Tomasz z Akwinu, Jan Versor. Z autorów krakowskich komentarze pisali m.in. Jan z Głogowa (najwięcej), Michał z Bystrzykowa, Jan ze Stobnicy, Michał z Wrocławia.

W ciągu XVI w. biblioteki pol. wzbogaciły się o liczne drukowane dzieła Arystotelesa (wydane m.in. w Polsce), zarówno renesansowe tłumaczenia łac., jak i oryginalne teksty gr. Interesowano się głównie problematyką praktyczną i przyrodniczą. Arystotelesa komentowano w ramach studiów uniwersyteckich, już na podstawie drukowanych dzieł i przy zastosowaniu metody filologicznej; jednocześnie popularyzowano jego poglądy. W zakresie myśli etyczno-społecznej i politycznej zostały one twórczo spożytkowane przez pisarzy politycznych: A. Frycza-Modrzewskiego, S. Orzechowskiego, P. Skargę, W. Goślickiego. W pierwszej poł. XVI w. A. Glabrer z Kobyлина pierwszy dokonał przekładu-przeróbki na język pol. drobnych pism Pseudo-Arystotelesa: *Problematów* i *Fizjognomiki*, a na początku XVII w. S. Petrycy z Pilzna przetłumaczył *Ekonomikę*, *Politykę* i połowę *Etyki nikomachejskiej*, do których napisał również w języku pol. obszerne komentarze, oparte na renesansowych komentarzach łac.

W XVII–XVIII w. a. rozwijał się nadto poza Krakowem; najważniejszym ośrodkiem była Akademia Wileńska. W tym okresie forma komentarzy odnoszących się do poszczególnych pism Arystotelesa zastąpiona została przez obszerne kompendia, tzw. kursy, obejmujące całość jego filozofii w czteroczęłowym podziale: logika, fizyka racjonalna, metafizyka, etyka; a. interpretowano głównie w duchu filozofii tomistycznej i szkotystycznej; szczególną uwagę zwrócono na logikę, metafizykę i filozofię racjonalną, drugorzędne miejsce zajmowała etyka. Tego rodzaju kursy pisali m.in.: B. Keckermann, A. S. Załuski, T. Młodzianowski, A. K. Krasnodębski, S. S. Makowski, S. Sczaniecki, W. Tylkowski, A. Miaskowski, A. Podlesiecki. Rozwojowi a. towarzyszył jednocześnie wyraźny nurt antyarystotelesowski, który ujawnił się zwł. w dziedzinie filozofii przyrody, pozostającej coraz bardziej w sprzeczności z rozwojem nauk doświadczalnych (np. a. zwalczał V. Magni). Oświecenie charakteryzowało się już antyarystotelesowskim nastawieniem we wszystkich dziedzinach.

Od drugiej poł. XIX w. do dziś trwa zainteresowanie a. z punktu widzenia krytyczno-historycznego; dla wielu autorów jest on czynnikiem inspirującym ich poglądy (np. dla niektórych neotomistów). Najszerzej uwzględniona została problematyka logiczna i metafizyczno-epistemologiczna; z tego zakresu publikowali m.in.: F. Gabryl, W. Wąsik, K. Twardowski, J. Łukasiewicz, T. H. Czeżowski, T. Kotarbiński, K. Ajdukiewicz, R. Ingarden, J. Salamucha, S. Adamczyk, A. Korcik, P. Chojnacki, J. Słupecki, S. Swieżawski, I. M. Bocheński, M. A. Krąpiec, M. Kurdziałek, S. Kamiński, M. Jaworski, M. Gogacz, T. Kwiatkowski, S. Kowal-

czyk, W. Dłubacz, P. Jaroszyński, A. Maryniarczyk. Stosunkowo dużo prac jest także z zakresu filozofii praktycznej (etyka, polityka) m.in. takich autorów, jak W. Lutosławski, S. Schnajder, W. Maliniak, W. Tatarkiewicz, J. W. Przysławski, J. Stepa, A. Usowicz, J. Kalinowski, P. Rybicki. Poza tym istnieją prace z zakresu psychologii (np. Z. Uranowicza, P. Siwka, S. Swieżawskiego), nauk przyrodniczych (np. W. Zaremba, E. Dakowskiego, K. Kłósaka, S. Mazierskiego) i estetyki (np. T. Sinki, R. Gansińca, R. Ingardena, M. Plezi). Dokonano przekładów na język polski: *Konstytucji ateńskiej* (trzy przekłady: J. Wierzbickiego, E. Paszkiewicz, L. Piotrowicza), *Poetyki* (dwa przekłady: S. Siedleckiego, T. Sinki), *Kategorii* (W. Wąsika), fragmentu *Analitik* (W. Rubczyńskiego), *Etyki nikomachejskiej* (D. Gromskiej), *Polityki* i *Pseudo-Arystotelesa Ekonomiki* (L. Piotrowicza), części *Metafizyki* (T. Żeleźnika), *Fizyki* (K. Leśniaka), *Krótkie rozprawy psychologiczno-biologiczne* oraz *O duszy* (P. Siwka), *Etyka wielka*, *Etyka eudemejska* (W. Wróblewski), *Kategorie i Hermeneutyka z dodaniem Isagogi Porfiriusza* (K. Leśniak), *O rodzeniu się zwierząt* (P. Siwek), *O częściach zwierząt* (P. Siwek), *O ruchu zwierząt*, *O poruszaniu się przestrzennym zwierząt* (P. Siwek), *Topiki*, *O dowodach sofistycznych* (K. Leśniak), *Pisma różne* (L. Regner), *Meteorologika. O świecie* (A. Pociorek), *Analityki pierwsze i wtóre* (K. Leśniak), *O niebie* (P. Siwek), *O powstawaniu i ginieciu* (L. Regner), *Metafizyka* (K. Leśniak), *Retoryka i Poetyka* (H. Podbielski), *Zachęta do filozofii* (K. Leśniak), *Zoologia* (P. Siwek), *Zagadnienia przyrodnicze* (L. Regner).

Od roku 1990 Wydawnictwo Naukowe PWN rozpoczęło wydawanie wszystkich dzieł Arystotelesa w tłumaczeniu pol. (I–VII). W roku 1996 dokonano nowego przekładu *Metafizyki* i wyd. w wersji trójjęzycznej: grecko-łacińsko-polskiej (M. A. Krąpiec, T. Żeleźnik, A. Maryniarczyk). Ogólnie Arystotelesowi i jego poglądom wraz z wyborem fragmentów jego pism w języku pol. poświęcone są prace K. Leśniaka i M. A. Krąpca. Ważne studia przeprowadzili nad recepcją Arystotelesa m.in. J. Fijałek, K. Michalski, W. Wąsik, A. L. Birkenmajer, S. Swieżawski, M. Plezia, Z. Kuksewicz, M. Kurdziałek, M. Markowski, a także J. Czerkawski. Osobne miejsce zajmują prowadzone prace nad recepcją Arystotelesa w Polsce średniowiecznej, m.in. P. Czartoryskiego, J. B. Korolca, Z. Kuksewicz, M. Markowskiego, R. Palacza, J. Rebety, W. Seńko, S. Swieżawskiego, Z. Włodek, S. Wielgusa.

Bibliografia: W. Wąsik, *Arystoteles w Polsce*, *Collectanea Theologica* 23 (1952) z. 3–4, 275–317; P. Czartoryski, *Z problematyki badań nad dziejami nauki polskiej w XV wieku*, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 5 (1960), 17–47; S. Swieżawski, *Pour mieux connaître l'ambiance philosophique en Pologne médiévale*, *ZNKUL* 4 (1961) z. 1, 85–118; P. Czartoryski, *Wczesna recepcja „Polityki” Arystotelesa na Uniwersytecie Krakowskim*, Wr 1963; S. Swieżawski, *Filozofia na Uniwersytecie Krakowskim do XVI w.*, *ZNKUL* 7 (1964) z. 2, 19–51; *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, I–II, Kr 1964 (passim); K. Leśniak, *Arystoteles*, Wwa 1965; M. Kurdziałek, *Udział ks. Konstantego Michalskiego i Aleksandra Birkenmajera w odkrywaniu filozofii średniowiecznej*, *SPCh* 2 (1966) z. 1, 83–105; *Filozofia polska*, Wwa 1967 (passim); W. Tatarkiewicz, *Filozofia w Uniwersytecie Jagiellońskim od XVII do połowy XX w.*, *ZNUJ* 16 (1967), 11–36; M. Gogacz, *Filozofia chrześcijańska w Polsce Odrodzonej (1918–1968)*, *SPCh* 5 (1969) z. 2, 50–79 (passim); *Historia nauki polskiej*, I–II, Wr 1970 (passim); J. Rebety, *Komentarz Pawła z Worczyna do „Etyki nikomachejskiej” Arystotelesa z 1424 roku. Zarys problematyki filozoficzno-społecznej*, Wr 1970; M. Markowski, *Burydanizm w Polsce w okresie przedkopernikańskim. Studium z historii filozofii i nauk ścisłych na Uniwersytecie Krakowskim w XV w.*, *SCop* 2, Wr 1971 (passim); J. Czerkawski, *Arystotelizm na wydziale sztuk Uniwersytetu Krakowskiego w XVI i XVII w.*, w: *Nauczanie filozofii w Polsce w XV–XVIII w.*, Wr 1978, 45–85; M. Kurdziałek, *Średniowiecze między platonizmem a a.*, Lb 1996.

Jerzy Rebety